

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 464 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rne.....	7
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari	11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi , assistent	
Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish	15
Alimov Murodkosim Achilovich , mustaqil izlanuvchi	
"Yashil iqtisodiyot" da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili	20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li , katta o'qituvchi	
Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati	26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi	31
Abduvakil Alimov Komil o'g'li , tayanch doktorant	
Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari.....	38
Maxmudova Nodira O'ktamovna , tayanch doktorant	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari	46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich , dotsent, i. f. n.	
Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi	51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , dotsent, PhD	
Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari	57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	62
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Jabborov Jahongir Abduvohid o'g'li , magistrant	
Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан.....	66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллович	
O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi	73
Usmonov Botir , magistr	
Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish	78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.....	82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich , PhD	
Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds	87
Sharbat Abdullaeva , Professor; Sardor Abdullaev , the applicant	
Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies	92
Shakhzod Saydullaev , PhD.	
Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi	101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich , i. f. d. (DSc); Eshqulova Nasiba Normo'minovna , o'qituvchi	
Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rne va uni takomillashtirish masalalari.....	110
Eldor Uskanov , mustaqil tadqiqotchi	
Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish	114
Maxmudov Nosir Maxmudovich , professor; Elmurodov Faxriddin Farxodovich , magistratura tinglovchisi	

Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari.....	120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich, PhD	
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar.....	125
Ermatov Musojalil Komilovich, kafedra dotsenti v. b.; Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich, katta o'qituvchi	
Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach.....	132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich	
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization.....	138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstant	
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities.....	141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent	
Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari.....	146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	152
Kamilova Iroda Xusniddinovna, PhD	
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability	156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari.....	163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri.....	170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant	
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept	175
Otakulov Makhamadjon, PhD	
Kichik yashil biznesni yanada rivojlantirish imkoniyatlari.....	181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi	
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida.....	185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.	
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish	188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni	191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari.....	196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari	
Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari	203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; Adilbekov Allayar Anvarbekovich, magistrant	
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni.....	206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi	
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях.....	212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, ст. 3-курса	
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish.....	217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti	
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish.....	222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor	
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari.....	228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi	
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari	232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti	

Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda biznes jarayonlarini boshqarish	236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashtrish ko'rsatkichlari	242
Berdiyev Akram O'ktamovich , mustaqil izlanuvchi	
Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi	253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari	258
Botirov Erkinjon Xayitovich , kafedra dotsenti	
O'zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish	263
G'aybullayev Odil Baxtiyarovich , kafedra dotsenti v. b.	
Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yo'llari	272
Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li , i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)	
Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya outsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish	278
Islomov Alisher Baxtiyor o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	284
Qurbonova Shaxrinnoz , tayanch doktorant	
Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar	288
Mamanazarova Nasiba Jo'rayevna , kafedra doktoranti	
Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari	292
Mamirjon Jaloliddinov , mustaqil izlanuvchi	
Финансирование акционерных общества через рынок капитала	297
Муминов Шохжахон Суюнович , ассистент кафедры	
Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана	302
Муютдинов Махмуд Жалелович , независимый исследователь	
Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны	307
Назарова Гузал Баходировна	
Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari	312
Nozima Abdullayeva , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich , kafedra dotsenti v. b.	
Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках	326
Тажимуратов Умид Рузमतovich , Бахриев Иброхим Исометдинович, кандидат медицинских наук, доцент; Жуманиёзов Эркин Худойбергенович, кандидат медицинских наук, доцент; Тажимуратов Рузмат Отажанович, кандидат медицинских наук, Тажимуратов Абдусами Умид угли, ученик 10 класса	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili	333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich , kafedra dotsenti, i. f. n.	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi	

Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlarlari	349
To'rayeva Nafisa Odilovna , mustaqil izlanuvchi	
О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития.....	355
Турсун Мухитович Ахмедов , и. ф. д., проф.; Гавхар Рустамовна Хидирова , докторант, и. ф. ф. д., доц.	
Влияние корпоративного управления в зеленой экономике	359
Уринов Бобур Насиллоевич , заведующий кафедрой	
Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari.....	366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich , kafedra dotsenti	
Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari.....	374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich , DSc.	
Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari	382
Xayriddinov Sh. B. , mustaqil izlanuvchi	
Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari	385
Xolov Nabijon Qaxramonovich , PhD.	
Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari	391
Xusanov Otabek Nishonovich , PhD, mustaqil izlanuvchi	
Banklarining aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari.....	396
Elbusinova Umida Xamidullayevna , kafedra dotsenti	
Особенности методики проведения аудита затрат на производство.....	401
Хилола Икрамова Ровшан кизи , базовый докторант	
Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni	407
Bekdavlat Aliyev	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , kafedra dotsenti	
Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari.....	416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik.....	420
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , falsafa fanlari doktori (PhD)	
Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari.....	424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna	
Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития	431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна , аспирант	
Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari	440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor	
Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari	446
Bobirjon Aktamov , mustaqil tadqiqotchi	
Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti.....	454
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish.....	459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	

O'ZBEKISTONDA IQTISODIYOT TARMOQLARIGA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Axmedova Yulduz Sunatullayevna

Jizzax politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrası
o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada raqamli iqtisodiyotni milliy iqtisodiyot tarmoqlariga tatbiq etish jarayoni hamda raqamli iqtisodiyotni mamlakatimizda rivojlantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, bu borada mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, axborot kommunikatsiya sohasi va sanoatning yalpi qo'shilgan qiymati hamda aholining internet bilan ta'minlanganlik darajasi amaliy tahlillari keltirilgan. Shu bilan birga, mamlakatda raqamli iqtisodiyotni yanada samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiflar berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, axborot texnologiyasi, axborotlashtirish va raqamlashtirish jarayoni, internet, sanoat qo'shilgan qiymati, telekommunikatsiya tarmoqlari.

Abstract: The article describes the process of applying the digital economy in sectors of the national economy and issues of development of the digital economy in our country. Practical analyzes are also presented on the reforms being implemented in our country, the gross added value of the information and communications sector and industry, and the level of public access to the Internet. At the same time, ways to increase the efficiency of the digital economy in the country are described.

Key words: digital economy, information technology, process of informatization and digitalization, Internet, added value of industry, telecommunications networks.

Аннотация: В статье описан процесс применения цифровой экономики в отраслях народного хозяйства и вопросы развития цифровой экономики в нашей стране. Также в этой связи представлены практические анализы реализуемых в нашей стране реформ, валовой добавленной стоимости информационно-коммуникационного сектора и промышленности, уровня доступа населения к Интернету. При этом описаны способы повышения эффективности цифровой экономики в стране.

Ключевые слова: цифровая экономика, информационные технологии, процесс информатизации и цифровизации, Интернет, добавленная стоимость промышленности, сети телекоммуникаций.

KIRISH

Hozirgi vaqtda rivojlangan mamlakatlarda sanoatlashtirish jarayonining muvaffaqiyatli tugallanishi va innovatsion Sanoat 4,0 dasturiga o'tishi iqtisodiy faoliyatning barcha turlari bo'yicha raqamli platforma orqali jadal sur'atlarda yangi innovatsion mahsulot va texnologiyalar, sun'iy intellekt, axborotlar asosida rivojlantirishga e'tibor qaratilmoqda. Raqamlashtirish jarayoni dunyo iqtisodiyotining iqtisodiy o'sishida hal qiluvchi omillaridan biri bo'lib kelmoqda. Alohida raqamli texnologiyalarni joriy etishdan global va milliy iqtisodiyot doirasida raqamli ekotizimni qurishga o'tish mavjud. Ushbu tendensiya barcha mamlakatlarda – davlat hokimiyati organlari, biznes, o'quv muassasalari, sanoat korxonalari va moliyaviy institutlarning raqamlashtirish jarayoni ishtirokchilari o'rtasida samarali hamkorlik zarurligini aks ettiradi. Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Buning yorqin dalili sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida PF–6079-son Farmonini misol sifatida ko'rsatib o'tish mumkin.

O'zbekiston milliy iqtisodiyotini raqamlashtirish bo'yicha faol tadbirlarni boshlaganiga qaramay, mamlakatimiz hali ham raqamli transformatsiyalar bo'yicha yetakchi mamlakatlardan ancha orqada. Shu munosabatdan mamlakatimiz iqtisodiyot tarmoqlariga barcha sohalariga raqamli texnologiyalarning so'nggi texnologiyalarini kiritish bevosita sohalarining jadal sur'atlarda rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning tarmoq va sohalarida joriy etilishi korxonalar iqtisodiy faoliyatini qulay va kam sarf xarajatlar hisobiga amalga oshirilishiga olib keladi.

Raqamli iqtisodiyot fenomenini tushunish, uning fundamental va amaliy asoslarini o'rganish boshqaruv konsepsiyalari va qarorlarining asosini yaratishi mumkin, qolaversa, kelgusida raqamli iqtisodiyotni shakllantirish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarning oldini olishga yo'naltirilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish zaruriyatini tug'diradi.

MATERIAL VA METOD

Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, "raqamli iqtisodiyot" atamasi birinchi marta 1994-yilda Kanadalik olim D. Tap-skott tomonidan "Elektron-raqamli iqtisod: tarmoq davrining yutuq va kamchiliklari" deb nomlangan asarida qo'llagan va shu vaqtdan beri bu kitob bir necha bor qayta nashr etilgan. D. Tapskott o'zining kitobida rivojlangan mamlakatlarning xususiyatlarini tavsiflab, obyektlarni ifodalashning raqamli shaklini, axborot texnologiyalarining biznesga, davlat boshqaruviga ta'sirini ta'kidlab, raqamli iqtisodiyotga quyidagi ta'rifni beradi – bu iqtisodiyotni ishlatishga asoslangan iqtisodiyot axborot-kompyuter texnologiyalaridir¹.

Raqamlashtirishning eng muhim oqibatlaridan biri sifatida D. Tapskott, Ronald Koas firmasining institutsional nazariyasiga murojaat qilib, tranzaksion xarajatlarni, birinchi navbatda, ma'lumot qidirish va shartnomalar tuzish xarajatlarini keskin kamaytirish imkoniyati haqida gapirdi. Uning asosiy xulosasi biznesni an'anaviydan onlayn firmalarga o'tkazish to'g'ridan to'g'ri Kouza firma nazariyasidan kelib chiqadi².

M. L. Kalujskiy raqamli iqtisodiyot – iqtisodiy internet faoliyati, shuningdek, shakllari, usullari, vositalari va uni amalga oshirish aloqa muhitidir deb ta'riflagan. Manbalarda keltirilishicha "Raqamli iqtisodiyot" iqtisodiyotning bunday turi ma'lum darajada amalda ishlaydigan turdagi model hisoblanadi. Raqamli iqtisod – bu ishlab chiqarish kompleksi, inson uchun hayot va qulaylikni ta'minlaydigan mahsulot va xizmatlarni yaratadigan ishlab chiqarish tizimi bo'lib, u yerda ma'lum bir kiber-jismoniy(kiberfizicheskaya) tizim paydo bo'ladi³.

Mahalliy iqtisodchi olimlarimizdan J. X. Kambarov, N. J. Maxmudovalar tadqiqotlarida "sanoat iqtisodiyoti telekommunikatsiya qoidalarini belgilashda, texnik standartlarni belgilashda tadqiqot va innovatsiyalarni qo'llab – quvvatlashda muhim rol o'ynadi, bu esa o'z navbatida innovatsion iqtisodiyotning yangi sektori-raqamli bozorni paydo bo'lishiga yordam berdi"⁴ deb ko'rsatishadi. Shuningdek, yana bir mahalliy iqtisodchi olimlarimizdan N. Abdurashidova "raqamli iqtisodiyot iqtisodiyotning o'z-o'zidan rivojlanadigan alohida tarmog'i emas, aksincha, u biznes, savdo, logistika, ishlab chiqarishning sifat jihatidan yangi innovatsion modellarni yaratish, ta'lim, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi, aholi o'rtasidagi muloqot shakli o'zgartirish imkoniyati bo'lib, unda davlat, iqtisodiyot va umuman jamiyat taraqqiyotining yangi tendensiyalarini belgilab beradi"⁵, deb ko'rsatadi.

NATIJALAR

So'nggi yillar ichida O'zbekiston axborot texnologiyalarini rivojlantirish borasida katta qadam tashlandi, bu iqtisodiyotning ko'plab sohalarida raqamlashtirish jarayonlarini kengaytirish va uning raqamli deb ataladigan salmog'ini oshirishga imkon beradi. Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish, raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida quyidagi yo'nalishlarda muhim chora-tadbirlarni ishlab chiqish vazifalari belgilangan edi:

- iqtisodiyotni rivojlantirish va erkinlashtirish sharoitida korxonalarning investitsion faolligini oshirishda moliya, bank va kredit tizimi barqarorligini ta'minlash masalalari;
- korxonalarda investitsion iqlim va ishbilarmonlik muhitini yaxshilashda soliqqa tortishni soddalashtirish va soliq ma'muriyatchi-ligini takomillashtirish yo'nalishlari;
- korxonalarning investitsion faolligini oshirishda buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil hamda auditni takomillashtirish masalalari;
- erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarini tashkil etishda korxonalarga xorijiy investitsiyalarni jalb etishning samarali shakli sifatida.

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot nisbatan tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. 2020-yil oktyabr oyida hukumat raqamli infratuzilmani, elektron hukumatni rivojlantirish, ishlab chiqarishni raqamlashtirish, milliy IT sektorini yaratish va IT ta'limni kuchaytirish maqsadida "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini qabul qildi. Raqamlashtirishning asosiy natijalari: – mamlakat YalMda axborot iqtisodiyoti va raqamli tijorat sektorining ulushi 2019-yildagi 1,8 foizdan 2021-yilda 2,6 foizga yoki 1,6 barobarga oshdi. 2022-yilda O'zbekiston "Barqaror rivojlanish uchun innovatsion sharhlar" dasturi doirasida Birlashgan Millatlar Tashkilotining Yevropa iqtisodiy komissiyasi tomonidan mamlakatning innovatsion tizimiga ijobiy baho berildi^[6].

1 Tapscott, D. The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence / D. Tapscott. – NY: McGraw-Hill, 1994. – 368 p.

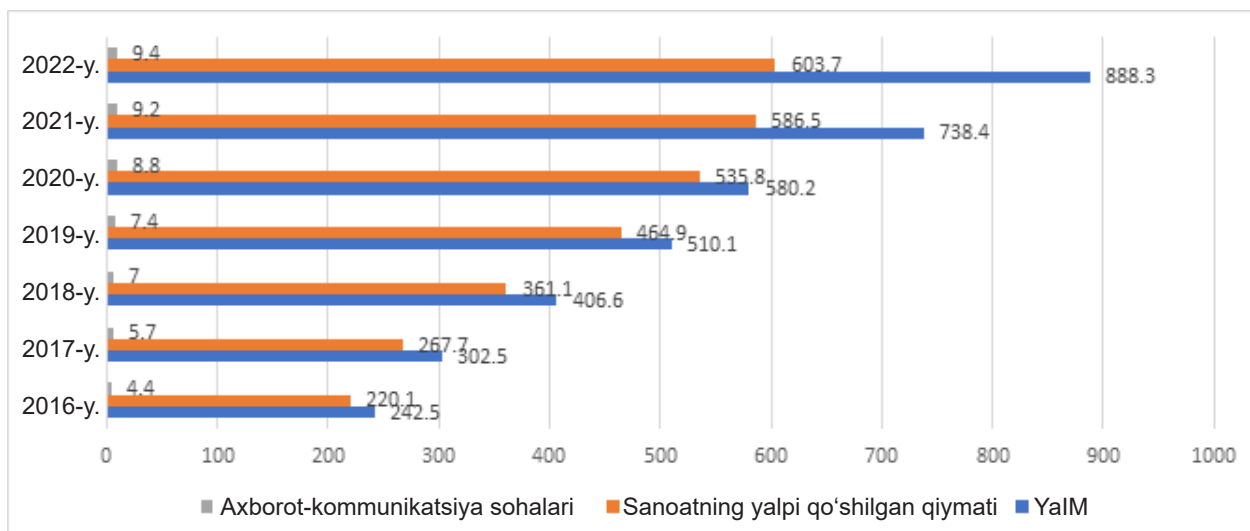
2 Coase, R. The Nature of the Firm / R. Coase // Economica, New Series. – 1937. Vol. 4. – No. 16. – P. 386–405.

3 Калужский М. Л. Маркетинговые сети в электронной коммерции: институциональный подход / М. Л. Калужский. – М.; Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 402 с.

4 Камбаров Ж. Х., Махмудова Н. Ж. Задачи управления рисками на предприятии // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов, 2016. № 5. – С. 88–89.

5 https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/28_Abdurashidova.pdf. Avtomobil sanoatining raqobatbardoshligini oshirishda benchmarkingdan foydalanish.

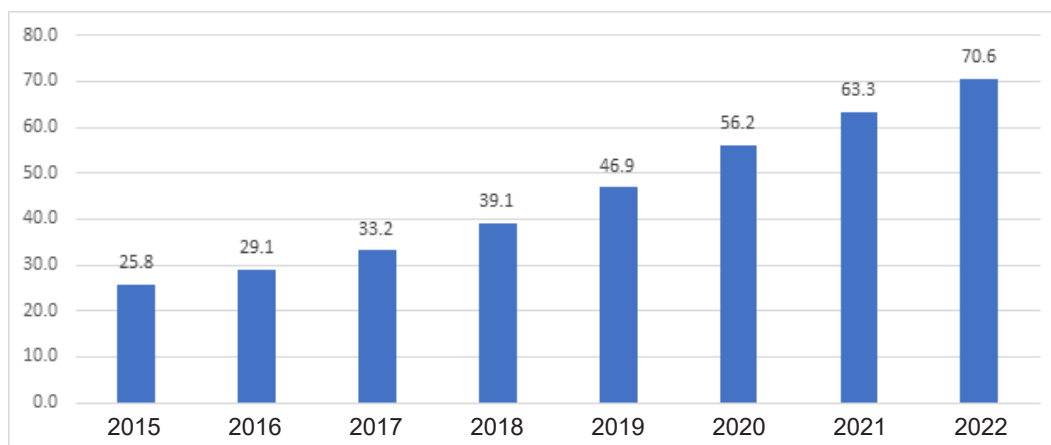
6 https://api.mf.uz/media/document_files/Ikkinchi_milliy.pdf O'zbekistonning 2030-yilgacha barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish to'g'risida ixtiyoriy milliy hisoboti (ikkinchi). – Toshkent, 2023.

1-rasm: O'zbekiston Respublikasida 2016–2022-yillarda axborot kommunikatsiya sohasi va sanoatning yalpi qo'shilgan qiymatining o'sish sur'ati, mln. so'm⁷

1-rasm ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston ushbu ko'rsatkichlarning aksariyati bo'yicha 2016-yildan buyon sezilarli yutuqlarga erishdi. Shunday qilib, "axborot-kommunikatsiya" sohasida xizmat ko'rsatish sohasida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat 2016-yildan boshlab 2 baravarga oshib, 4,4 dan 9,4 trln. so'mgacha, "axborot-kommunikatsiya" iqtisodiy faoliyat turi bo'yicha ko'rsatilgan xizmatlar hajmi esa 2 baravarga o'sib, 6,3 dan 12,9 trln. so'mgacha oshdi. 2016–2022-yillar mobaynida "axborot-kommunikatsiya" faoliyat turi bo'yicha asosiy kapitalga investitsiyalar hajmining 4 baravarga ko'payishi (1,2 trln. so'mdan 4,8 trln. so'mgacha), shu jumladan, xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi 2,5 baravarga ko'payishi (0,8 trln. so'mdan 2,0 trln. so'mgacha) AKT sohasining rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar yaratdi.

Bugun hayotimizni internet tarmog'isiz tasavvur qilish ancha murakkab.. Kundalik hayotimiz, ish faoliyatimiz, voqea-hodisalardan xabardor bo'lish va boshqa ko'plab masalalarda global tarmoqqa murojaat qilishdan boshqa iloji yo'q. Bunda internetga ulanish birinchi masala bo'lsa, uning tezligi yanada muhim ahamiyatga ega.

2-rasm: Aholining internet bilan ta'minlanganligi (100 ta doimiy aholiga)⁸

O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2020-yil 5-oktabrdagi farmoni bilan "Raqamli O'zbekiston–2030" Strategiyasi tasdiqlandi, unda kelgusi ikki yilda mamlakatimiz hududlari va iqtisodiyotning real sektori tarmoqlaridagi korxonalarda boshqaruv, ishlab chiqarish va logistika jarayonlarini raqamlashtirish bo'yicha 280 dan ortiq loyhalarni amalga oshirish rejalashtirilgan.

Yaqin kelajakda raqamli iqtisodiyotning mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushini 2 baravarga ko'paytirish maqsadi qo'yildi.

Keyingi ikki yilda raqamli infratuzilmani rivojlantirish uchun qariyb 2,5 milliard dollar investitsiyani jalb qilish rejalashtirilgan.

⁷ O'zbekiston Respublikasi statistika agentligi ma'lumotlari

⁸ O'zbekiston Respublikasi statistika agentligi ma'lumotlari

MUNOZARA

Raqamli texnologiyalarni rivojlantirish va rag'batlantirish va (yoki) milliy iqtisodiyot va sanoat tarmoqlarini raqamlashtirish bo'yicha davlat dasturlari va strategiyalari hozirgacha ishlab chiqilgan va dunyoning o'nlab turli davlatlarida, shuningdek davlatlararo darajada amalga oshirilmoqda. Raqamli transformatsiya sohasida dunyo yetakchilarining milliy dasturlarini ko'rib chiqamiz: ba'zi Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, AQSh, Yaponiya, Koreya Respublikasi va Xitoy raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash va ushbu mamlakatlarning tajribasini O'zbekiston Respublikasida tatbiq etish foydadan holi bo'lmaydi.

Raqamlashtirishning kashfiyotchilaridan biri va "Industriya 4.0" konsepsiyasining bosh mafkurachisi Germaniya bo'lib, 2011-yilda rasmiy ravishda shu nomdagi davlat strategiyasini (Industriya 4.0) taqdim etgan.

2022-yilgacha "Industry 4.0" dasturini amalga oshirish natijasida Germaniya mehnat unumdorligini o'rtacha 18 foizga oshirishni rejalashtirmoqda. Shu bilan birga, 2021-yilga kelib mamlakat iqtisodiyotini raqamlashtirish darajasi 82 foizgacha ko'tariladi (hozir 33 foiz). Raqamli ma'lumotlar va modellarga asoslangan qarorlarni qabul qilishni 2016-yilda 52 foizga nisbatan 2020-yilga qadar 90 foizgacha oshirish rejalashtirilgan. Germaniyada "Industry 4.0" loyihasini amalga oshirish uchun 2022-yilga qadar qariyb 900 milliard AQSh dollarga yaqin mablag' ajratish ko'zda tutilgan. Raqamli texnologiyalar, sensorlar va aloqa moslamalari, dasturlar va ilovalar, ishlab chiqarishni boshqarish tizimlari, xodimlarni o'qitish va boshqalarga investitsiyalar kiritilishi kerak⁹.

"Industry 4.0" umumiy konsepsiyasidan tashqari, shunga o'xshash profilning boshqa strategiyalari va tashabbuslari Germaniyada ishlab chiqilgan va amalga oshirilgan, jumladan "Smart Networking Strategy", shu asosda "Digital Agenda" dasturi joriy etilgan.

XULOSA

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va amalga oshirishning muhim jihati, eng avvalo qator muammolarni hal etishga yo'naltirilgan hududlar iqtisodiy siyosatini takomillashtirish zarur. Hududlarda innovatsion faoliyatni amalga oshirish, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish sohasidagi hududiy nomutanosibliklarni pasaytirish hamda inson salohiyatidan oqilona foydalanish kerak bo'ladi. Bunda mazkur sohada quyidagi vazifalarni amalga oshirish kerak:

- mintaqalararo hamkorlikni rivojlantirish hamda mintaqalarni rivojlantirish uchun institutsional sharoitlarni yaratish.
- jarayonlarni samarali boshqarish va o'z vaqtida to'g'ri qaror qabul qilish uchun onlayn rejimda xo'jalik yurituvchi subyekt darajasida moliyaviy va iqtisodiy xavfsizlikni monitoring qilish uchun dasturiy ta'minotni taqdim etish uchun bevosita muloqot qilish va aloqa uchun aloqa tizimini yaratish kerak.
- raqamli iqtisodiyotning funksional xususiyatlar yillar davomida kengayib, kelajakda noaniqliq bilan bir qatorda yangi imkoniyatlarni paydo qiladi.
- iqtisodiyotni tezkor o'sishini ta'minlashda g'oyalar va startaplarga investitsiyalarni jalb qilish natijasida amalga oshadi.
- raqamli iqtisodiyotning xususiyatlarini aniq belgilash va kategoriyani shakllantirishda uning barcha xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'riflash, raqamli iqtisodiyotning YalM dagi ulushini to'g'ri hisoblashga fundamental asos vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tapscott, D. The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence / D. Tapscott. – NY: McGraw-Hill, 1994. – 368 p.
2. Coase, R. The Nature of the Firm / R. Coase // Economica, New Series. – 1937. Vol. 4. – No. 16. – P. 386–405.
3. Калужский М. Л. Маркетинговые сети в электронной коммерции: институциональный подход / М. Л. Калужский. – М.; Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 402 с.
4. Камбаров Ж. Х., Махмудова Н. Ж. Задачи управления рисками на предприятии // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов, 2016. № 5. С. 88-89.
5. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/28_Abdurashidova.pdf Avtomobil sanoatining raqobatbar-doshligini oshirishda benchmarkingdan foydalanish.
6. https://api.mf.uz/media/document_files/lkkinchi_milliy.pdf O'zbekistonning 2030 yilgacha barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish to'g'risida ixtiyoriy milliy hisoboti (ikkinchi). Toshkent – 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi statistika agentligi ma'lumotlari.
8. O'zbekiston Respublikasi statistika agentligi ma'lumotlari.
9. Шмелев, П. Цифровая трансформация: время первых Газпром нефть [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gazprom-neft.ru/press-center/sibneft-online/archive/2018-may/1589540/>. –Дата доступа:

9 Shmelev, P. Sifrovaya transformatsiya: vremya pervix Gazprom neft [Elektronniy resurs]. – Rejim dostupa: <https://www.gazprom-neft.ru/press-center/sibneft-online/archive/2018-may/1589540/>. –Data dostupa:

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.